

REGLEMENT EO WIJERS PRIJSVRAAG 2022-2023 WAAR WIJ WILLEN WONEN

5 oktober 2022

Wijers
EO WIJERS
STICHTING

WILLEN

Voorwoord

In de inleiding van een van de beroemde Verkadealbums – met de sprekende titel *Waar wij wonen* – beschrijft Jac. P. Thijsse de schoonheid van Nederland. Met het album wilde hij de kwaliteit en de kracht van onze leefomgeving bij een groter publiek onder de aandacht brengen. Dit deed hij deels vanuit een grote zorg over de staat van het landschap. Hij zag dat het onder druk stond, en vreesde dat de verbinding tussen mens en natuur verloren zou gaan. Met de prenten in het album toonde Thijsse een landschap waar de mensen naar konden verlangen, hun identiteit deels aan konden ontlelen, waar ze van moesten leren houden. Hij verbeelde dit niet als abstracte topografische projectie, maar op ooghoogte, als wenkend perspectief op het landschap waar wij wonen.

De kwaliteit van onze leefomgeving staat ook 100 jaar later onder druk. We staan voor nieuwe grote opgaven die het karakter van onze leefomgeving hoe dan ook zullen veranderen.

De Eo Wijersstichting geeft zichzelf als een hedendaagse Thijsse de taak om te zorgen dat de noodzakelijke veranderingen zodanig plaatsvinden dat onze nieuwe leefomgeving over nog eens 100 jaar op een innovatieve manier mooi, toekomstvast, functioneel en gezond is. Een leefomgeving **“Waar Wij Willen Wonen”**.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Vooraf	4
Doelstellingen	4
Procedure	4
Over het reglement	5
Leeswijzer	5
1. Uitschrijver	6
1.1 Uitschrijver	6
1.2 Mede-initiatiefnemers	6
1.3 Partners	6
1.4 Uitvoering van de prijsvraag	6
1.5 Contactgegevens	6
1.6 Indienen van inzendingen	6
2. Opgave	7
2.1 Kern van de opgave	7
2.2 Context	7
2.3 Locatie	8
3. Voorwaarden	9
3.1 Voorwaarden voor deelname	9
3.2 Voorkennis, belangenverstrengeling en contact	9
3.3 Voorwaarden met betrekking tot de opgave	10
3.4 Voorwaarden met betrekking tot de inzendingen	10
4. Beoordelingsprocedure	12
4.1 Toetsing	12
4.2 Jury	12
4.3 Beoordelingscriteria	12
4.4 Beoordelingsmethodiek	13
4.5 Juryrapport en uitslag	13
5. Administratieve bepalingen	14
5.1 Planning	14
5.2 Communicatie	14
5.3 Vergoedingen	15
5.4 Afsluiting en vervolg	15
5.5 Toepasselijk recht en rechtsbescherming	16
5.6 Algemene voorwaarden	16
Bijlage 1 Studieregio Achterhoek	17
Bijlage 2 Studieregio Oostelijk-Flevoland	22
Bijlage 3 Studieregio Rijn-Maasmonding	26
Bijlage 4 Studieregio Midden Zeeland	31

Vooraf

De Eo Wijersstichting – vernoemd naar bouwkundig ingenieur Leonard Wijers – is al ruim drie decennia een onafhankelijke pleitbezorger voor de inzet van het regionaal ontwerp bij de aanpak van bovenlokale vraagstukken. De stichting heeft een roemruchte geschiedenis achter de rug waarin via prijsvraagedities belangwekkende transitieopgaven over het voetlicht zijn gebracht. Sinds de voorgaande editie gebeurt dit in verschillende studieregio's rondom één centraal thema.

Doelstellingen

De Eo Wijers Prijsvraag heeft meerdere doelstellingen:

- voorbeeldige opdrachtgevers – bestuurders, beleidsmakers, ontwikkelaars, ngo's, bedrijven – in contact brengen met multidisciplinaire teams van ontwerpers, onderzoekers, experts en planners. Door samen op te trekken wordt een vraagstuk ontleed en aangescherpt, komen onvermoede ontwerp oplossingen op tafel en wordt elk toekomstscenario uitvoerig besproken met bewoners, maatschappelijke organisaties of belangengroepen. Zo stimuleren we het ontstaan van nieuwe coalities door het bijeenbrengen van partijen uit de verschillende werelden;
- ontwerpkracht inzetten voor een 'creatieve impuls' voor een gebied of studieregio waarbij ruimtelijke kwaliteit op regionaal niveau bevorderd wordt. Dit kan een concrete interventie zijn, een herinrichting of transformatie waarmee een regionaal vraagstuk van antwoord wordt voorzien. Maar de impuls kan ook een ommekeer in het denken zijn, een mentaliteitsverandering of de introductie van nieuwe benaderingswijzen, zodat opdrachtgevers en ontwerpers voortaan onontgonnen terreinen verkennen en nieuwe strategieën uitproberen;
- de bijdrage van ontwerpers in lang termijn, bovenlokale gebiedsontwikkeling versterken en concreet vervolg en uitwerking in de studieregio's bevorderen.
- bijdragen aan kennisontwikkeling over de uitwerking van maatschappelijke opgaven in het ruimtelijk domein op regionale schaal en lange termijn. Gedurende de prijsvraag doen geselecteerde teams in verschillende regio's nieuwe kennis op. Deze kennis wordt gedeeld met opdrachtgevers, partners en met een breder publiek.

Procedure

De procedure betreft een openbare ideeënprijsvraag in twee ronden in meerdere studieregio's (zie 2.3). De Eo Wijers Stichting schrijft de prijsvraag uit met mandaat van de mede-initiatiefnemers: vier regio-coalities (zie 1.2).

Eerste ronde

In de eerste ronde van de prijsvraag kan men in teamverband een inzending te doen (zie 3.4) reagerend op de opgave (zie 2.1) in één van de studieregio's. Teams die voldoen aan de voorwaarden (3.1) kunnen een inzending doen. Er wordt een beperkte inspanning gevraagd en hier staat geen vergoeding tegenover. De eerste ronde verloopt anoniem. De inzendingen worden beoordeeld door de jury (zie 4.2), die voor elk van de studieregio's maximaal drie teams selecteert voor deelname aan de tweede ronde op basis van de beoordelingscriteria (zie 4.3).

Tweede ronde

In de tweede ronde van de prijsvraag worden de geselecteerde teams uitgenodigd om hun inzendingen uit te werken (zie 3.4). Hier staat een tegemoetkoming in de kosten van 15.000,- (excl. BTW) per team, mits een geldige inzending is gedaan (zie 5.3). Er vindt dialoog

plaats met de regio-coalitie in twee werkateliers op locatie in de desbetreffende studieregio. Ook wordt door de mede-initiatiefnemers publieksconsultatie georganiseerd, waarvan de opbrengst wordt voorgelegd als advies aan de jury. De uitgewerkte inzendingen worden beoordeeld door de jury, die per studieregio de naar haar oordeel beste inzending aanwijst en uit alle uitgewerkte inzendingen één als beste inzending uitroept.

Afsluiting en vervolg

Het bekendmaken van het resultaat van de prijsvraag per studieregio gebeurt op vier regionale slotbijeenkomsten in de studieregio's. De prijsvraag wordt afgesloten met een landelijke finalebijeenkomst waar alle uitgewerkte inzendingen uit de tweede ronde gepresenteerd en één inzending door de jury als overall beste inzending wordt uitgeroepen. De jury reflecteert op de inzendingen uit de tweede ronde als geheel en formuleert waar mogelijke aanbevelingen voor de betrokken partners. Hiermee is de 12e Eo Wijers Prijsvraag afgesloten.

Wil één of een combinatie van de partijen in een regio-coalitie verder met (onderdelen van) de uitwerkingen, dan treedt zij na afloop in overleg met de hoofdverantwoordelijke inzender van betreffende teams over de manier waarop. Tevens kunnen partijen in een regio-coalitie de procedure van de eerste ronde opvoeren als selectieprocedure ten behoeve van een raamwerkcontract voor vervolgoopdrachten betreffende ruimtelijk ontwerp en ingenieursdiensten (zie 5.4).

Over het reglement

Dit reglement is opgesteld aan de hand van KOMPAS light Prijsvragen. Het bepaalde in dit reglement is bindend voor alle partijen: de uitschrijver, de mede-initiatiefnemers, de partners, de deelnemers en de beoordelaars. De bijlagen maken deel uit van het reglement en hebben dezelfde binding. Er kunnen aanvullingen op dit reglement worden verstrekt middels nota's van inlichtingen. Het bepaalde in nota's van inlichtingen gaat voor het bepaalde in dit reglement. Aan de deelnemers van de tweede ronde kan aanvullende informatie worden verstrekt.

De prijsvraag is aangekondigd op de website www.eowijers.nl en TenderNed.

Leeswijzer

- Hoofdstuk 1 bevat informatie over de uitschrijver van deze prijsvraag en contactgegevens.
- Hoofdstuk 2 bevat informatie over de opgave.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de voorwaarden voor deelname aan de prijsvraag, de voorwaarden met betrekking tot de opgave en de voorwaarden met betrekking tot de inzendingen.
- Hoofdstuk 4 beschrijft de beoordeling van de inzendingen.
- Hoofdstuk 5 beschrijft de administratieve bepalingen die van toepassing zijn op deze prijsvraag.

In de vier **bijlagen** zijn de aandachtspunten van de vier studieregio's te vinden.

1. Uitschrijver

1.1 Uitschrijver

De 12^e Eo Wijers Prijsvraag "Waar Wij Willen Wonen" is uitgeschreven door de Eo Wijers Stichting met mandaat van onderstaande mede-initiatiefnemers.

1.2 Mede-initiatiefnemers

Mede-initiatiefnemers van de prijsvraag zijn:

- Regio-coalitie Achterhoek (o.l.v. Achterhoek Board)
- Regio-coalitie Oostelijk Flevoland (o.l.v. Provincie Flevoland, Waterschap Zuiderzeeland en Rijksvastgoedbedrijf)
- Regio-coalitie Rijn-Maasmonding (o.l.v. Gemeente Rotterdam, Provincie Zuid-Holland en Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden)
- Regio-coalitie Midden Zeeland (o.l.v. Provincie Zeeland i.s.m. Zuidwestelijke Delta)

Deze partijen leveren kennis, personele inzet en financiële bijdragen voor de uitvoering van de prijsvraag.

1.3 Partners

De prijsvraag wordt mede mogelijk gemaakt met kennis, financiële bijdragen en personele inzet van:

- Ministerie van Binnenlandse Zaken
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
- Natuurmonumenten

De prijsvraag wordt inhoudelijk ondersteund met kennis en personele inzet van:

- Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE)
- Wageningen University & Research (WUR)
- Technische Universiteit Delft (TU Delft)
- Hogere Agrarische School (HAS, Den Bosch)
- Hogeschool van Amsterdam (HvA)
- Deltares

1.4 Uitvoering van de prijsvraag

Voor de uitvoering van de prijsvraag heeft de uitschrijver Rosa Stapel als projectleider aangesteld. De mede-initiatiefnemers leveren tevens personele inzet voor de uitvoering. Communicatie over en tijdens de prijsvraag vindt plaats in het Nederlands.

1.5 Contactgegevens

De prijsvraag wordt uitgeschreven via de website www.eowijers.nl. Vragen over deze prijsvraag voor het sluiten van de eerste vragenronde (zie 5.2) kunnen uitsluitend worden gesteld via het contactformulier op www.eowijers.nl/prijsvraag-2022-2023/vragen/. Daarna is de organisatie bereikbaar per e-mail, editie12@eowijers.nl.

1.6 Indienen van inzendingen

Inzendingen moeten digitaal worden ingediend. De procedure zal via www.eowijers.nl bekend worden gemaakt.

2. Opgave

2.1 Kern van de opgave

De Eo Wijers Prijsvraag 2022-2023 *Waar Wij Willen Wonen* is op zoek naar vernieuwende visies op de toekomst van steden en landschappen in het licht van klimaatadaptatie en natuurverbetering in het algemeen en in vier regio's in het bijzonder: de Achterhoek, Oostelijk Flevoland, de Rijn-Maasmonding en Midden Zeeland.

De hoofdvraag is: hoe kunnen klimaatadaptatie en stikstofreductie samen een hefboom zijn om onze steden en landschappen klaar te stomen voor een aantrekkelijke toekomst? Een toekomst waarin natuurlijke systemen in balans zijn en de kwaliteit van de leefomgeving hoog is. Een toekomst voor het land en het landschap waar wij willen wonen.

Deelnemers wordt het volgende gevraagd:

Breng bodem, lucht en water weer tot leven

Schets in beeld, woord en excel hoe de leefomgeving, bestaande uit landschap en bebouwing, op basis van de aanpak van de klimaatadaptatie en mitigatie en (stikstof)uitstootreductie een wenselijke kwaliteitsimpuls kan krijgen. Schets hiervoor beelden op ooghoogte (hoe ziet het eruit?), toon het ruimtelijk systeem op kaart (hoe werkt het?) en stel een maatschappelijk-bestuurlijk proces voor (hoe krijgen we het voor elkaar en hoe geven we op de verstandige manier geld uit?).

De opgave is om inspiratie te geven op deze vragen met ruimtelijke oplossingsrichtingen (tekenen), vergezeld door concrete aanknopingspunten voor businesscase (rekenen) en governance (regelen). De teams wordt gevraagd een betekenisvolle koppeling te maken tussen opgaven, in het bijzonder natuurverbetering/(stikstof)uitstootreductie en de water/klimaatadaptatie-opgave. Centraal staat het langetermijnperspectief waarin natuurlijke systemen in balans zijn en het vertalen hiervan tot een kansrijke ontwikkelstrategie met strategische interventies. Hiervoor vormt de ondergrond en het verleden de basis: ons cultureel erfgoed, historische logica, en in het bijzonder het natuurlijk systeem van bodem en water. Daarnaast vragen we teams een inspirerend, toegankelijk beeld op ooghoogte te schetsen van de vernieuwde leefomgeving. Zoals Jac. P. Thijsse dat deed in de Verkadealbums. Hoe ziet onze omgeving eruit als we deze opgaven in samenhang oplossen, waardoor bodem, water en lucht weer in gezonde balans komen?

Aandachtspunten voor de opgaven per studieregio zijn te vinden in de regionale bijlagen.

Voor de deelnemers is een [reader](#) beschikbaar met relevante achtergrondinformatie en onderzoeken, samengesteld door Vereniging Deltametropool met bijdragen van de kennispartners (zie 1.3). Daarnaast zijn er **regioreaders** met achtergrondinformatie per regio.

2.2 Context

In 1937 beschrijft en toont Jac. P. Thijsse in zijn 'Verkadealbum' **Waar wij wonen** de schoonheid van het Nederlandse landschap om aandacht te vragen bij het grote publiek voor de kwaliteit ervan. Waar Thijsse zich bijna 100 jaar geleden al zorgen maakte is nu de druk op onze leefomgeving nog veel hoger, met als belangrijke oorzaken de nadelige effecten van (stikstof)uitstoot en de autonome veranderingen in de natuur en ons landschap door klimaatverandering.

Gelukkig groeit de aandacht voor deze onderwerpen: er zijn projectministers benoemd, budgetten vrijgemaakt en in het coalitieakkoord staat dat bodem en water leidend moeten zijn voor de planvorming bovengronds. Met de ruimtelijke ordeningsbrief wil het kabinet onze traditie op het gebied van nationale ruimtelijke ordening herstellen met 22 nationale programma's, die concrete doelen mee gaan geven aan de provincies.

Maar is dat voldoende? Onder vakgenoten en experts bestaat de zorg dat dit soort voornemens technocratisch en betekenisloos blijven, dat ook de komende jaren vraagstukken sectoraal worden aangepakt, ook in de wijze waarop het vele geld besteed gaat worden. Het gevaar van symptoombestrijding – wat minder hard rijden hier, boer uitkopen daar – ligt op de loer. Het risico bestaat dat we daardoor kortzichtige abstracte maatregelen treffen waar we op de lange termijn niets aan hebben, omdat nieuwe landschappen en steden niet structureel verbeterd worden, geen betekenis krijgen en de bodem, het water en de lucht niet ‘tot leven’ worden gewekt. Dat er geen leefomgeving ontstaat waar we naar kunnen verlangen.

De Eo Wijersstichting roept als hedendaagse Thijssse op: **hoe kunnen stikstofreductie en klimaatadaptatie samen een hefboom zijn om onze steden en landschappen klaar te stomen voor een aantrekkelijke toekomst?** De sleutel daarvoor ligt bij ontwerpend onderzoek en verbeeldingskracht: hoe ziet onze omgeving eruit als we deze opgaven in samenhang oplossen, waardoor natuurlijke systemen weer in gezonde balans komen? Wat is de toekomst voor het land en het landschap waar wij willen wonen?

Ontwerpend onderzoek naar waar wij willen wonen, wekt bodem, water en lucht ‘tot leven’ en is het de kern van de twaalfde editie van de Eo Wijersprijsvraag.

Multidisciplinaire ontwerpteamen worden in stelling gebracht om op regionaal niveau de synergie tussen stikstofreductie en klimaatadaptatie te onderzoeken. Hoe zijn deze primaire opgaven aantoonbaar en stevig onderbouwd in te zetten als motor voor de inrichting van een aantrekkelijke leefomgeving van morgen? Hoe kunnen we tijdens de grote verbouwing van Nederland effectief blijven sturen op de samenhang tussen de vele opgaven onderling en op de kwaliteit van onze ruimte? Behalve tekenen gaan we rekenen en ontwikkelen we samen het Verkadealbum van de 21^e eeuw. Want alleen zo komen we tot slimme en integrale ruimtelijke oplossingen, tot betekenisvolle verbeeldingen van toekomstige (stads)landschappen waar we willen wonen. Door opgaven met elkaar in verband te brengen en het vele geld dat is vrijgemaakt te zien als structurele investeringen: voor een schoon watersysteem, frisse lucht en een vitale bodem, voor leefkwaliteit en een gezonde economie, voor identiteit en schoonheid.

Dit alles betekent zeker niet dat we het behoudende spoor van Thijssse moeten volgen. De verkenning van de toekomst, het ontwerpend onderzoek naar een structurele en duurzame aanpak van het klimaat- en stikstofvraagstuk, kunnen en moeten ook leiden tot nieuwe referenties voor leefomgevingen die we nog niet kennen, tot nieuwe regionale identiteiten waar we van moeten leren houden. De wens is om uit het ontwerpend onderzoek te leren welke sturingsprincipes nodig zijn om de grote verbouwing van Nederland te laten leiden tot een aantrekkelijke leefomgeving waar we ons verleden in herkennen en ons thuis voelen. De Eo Wijers prijsvraag heeft in voorgaande edities tot doorbraken in het denken geleid en hoopt nu weer een bijdrage leveren aan het maatschappelijke gesprek dat we moeten voeren over de toekomst van Nederland. Het gaat om de nieuwe Verkadeplaten van de 21ste eeuw, waarmee bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en politici een aantrekkelijk, duurzaam en houdbaar Nederland krijgen te zien, waar ze naar kunnen verlangen.

2.3 Locatie

De studieregio's waar deelnemers uit kunnen kiezen om hun visie voor te ontwikkelen zijn:

- regio Achterhoek
- regio Oostelijk Flevoland
- regio Rijn-Maasmonding
- regio Midden Zeeland

Zie bijlagen 1 t/m 4 voor aandachtspunten voor de opgaven per regio.

3. Voorwaarden

3.1 Voorwaarden voor deelname

Deelname aan de prijsvraag staat open voor multidisciplinaire teams.

Deze teams bestaan ten minste uit een ruimtelijk ontwerper, zoals een landschapsarchitect, architect of, stedenbouwkundige, dan wel een student op een van deze vakgebieden, die ontwerpkracht inbrengt in het team en zorgdraagt voor de ruimtelijke uitwerking. De teams moeten aangevuld worden met teamleden uit andere relevante disciplines en/of regionale belanghebbenden (zoals adviseurs of ondernemers) relevant voor de voorgestelde uitwerking van de opgave.

Hierbij gelden de volgende voorwaarden:

- In een team zijn tenminste opgenomen: een ontwerper, die staat ingeschreven in het Nederlands Architectenregister of een vergelijkbaar buitenlands register, of een student, die staat ingeschreven aan een in het kader van de Wet op de Architectentitel erkende opleiding;
- De hierboven bedoelde personen maken gedurende de gehele prijsvraag deel uit van het team en mogen slechts in één team deelnemen;
- Het team wijst een hoofdverantwoordelijke inzender aan. De hoofdverantwoordelijke inzender maakt gedurende de gehele prijsvraag deel uit van het team en is contactpersoon voor de uitschrijver;
- Teamleden, die een bureau, bedrijf of andere organisatie vertegenwoordigen, mogen individueel bij maximaal één team betrokken zijn;
- Een deelnemend team mag per studieregio slechts eenmaal een inzending doen;
- In de tweede ronde kunnen de deelnemers hun team aanpassen en/of uitbreiden met aanvullende expertise, mits aan bovengenoemde voorwaarden wordt voldaan. Het staat de jury vrij om aanbevelingen te doen voor versterking van het team in de tweede ronde (zie 4.4).
- Het deelnemende team verplicht zich om, wanneer het wordt geselecteerd, met een vertegenwoordiging aan alle bijeenkomsten deel te nemen (zie 5.1).
- In geval één of een combinatie van de partijen in de regio-coalitie enige vervolgoopdracht wil verstrekken, dan treedt zij na afloop in overleg met de hoofdverantwoordelijke inzender van het betreffende team, waarbij de overige teamleden betrokken kunnen worden.

3.2 Voorkennis, belangenverstrengeling en contact

Wie over voorkennis beschikt omdat hij of zij betrokken is (geweest) bij de regio-coalitie in één van de studieregio's is uitgesloten van deelname in die studieregio. De leden van het bestuur van de Eo Wijers Stichting en de juryleden zijn uitgesloten van deelname. De uitschrijver wil niet te rigide omgaan met het uitsluiten van allen die werkzaam zijn bij partijen die onderdeel uitmaken van de regio-coalities. Voorwaarde is dat zij niet betrokken zijn of zijn geweest bij de voorbereiding en organisatie van de prijsvraag. Wie twijfelt over deelname wordt opgeroepen vragen hierover te stellen vóór de sluiting van de vragenronde (zie 5.1). Het is de deelnemers niet toegestaan om contact te zoeken met de jury met betrekking tot deze prijsvraag. Ieder contact of poging tot contact, anders dan met de contactpersoon van de organisatie van de prijsvraag (zie 1.4) zal in beginsel tot uitsluiting leiden.

3.3 Voorwaarden met betrekking tot de opgave

Om de deelnemers zoveel mogelijk ruimte te bieden om tot creatieve voorstellen te komen, heeft de uitschrijver besloten om geen voorwaarden te stellen aan de opgave op grond waarvan inzendingen kunnen worden uitgesloten van deelname.

3.4 Voorwaarden met betrekking tot de inzendingen

Alleen volledige inzendingen die tijdig zijn ingediend worden in behandeling genomen. De inzending bevat geen voorbehouden en is in het Nederlands opgesteld. Er kunnen geen rechten worden ontleend aan eventuele schade die is ontstaan vanwege onleesbare of onvindbare inzendingen. U dient zorgvuldig om te gaan met het auteursrecht van anderen. Materiaal dat niet is gevraagd wordt niet in de beoordeling betrokken.

Deelnemers kunnen pas een inzending doen na de publicatie van de nota van inlichtingen (zie 5.1). De nota van inlichtingen kan toelichtingen op en aanpassingen van dit reglement bevatten. Het bepaalde in de nota van inlichtingen gaat voor het bepaalde in dit reglement.

De hoofdverantwoordelijke inzender ontvangt een bevestiging van ontvangst van de inzending. Neem contact op met editie12@eowijers.nl wanneer deze niet binnen twee werkdagen dag is ontvangen. Alleen zo kan worden gecontroleerd of de inzending is binnengekomen.

Eerste ronde

Op de stukken mag niets staan vermeld waaruit de oorsprong van de inzending kan worden afgeleid. Dit geldt dus ook voor de bestandsnamen en metadata zoals de auteur van de stukken. Inzendingen moeten van een motto worden voorzien, waarbij de anonimiteit wordt gewaarborgd.

Inzendingen voor de eerste ronde bestaan uitsluitend uit onderstaande stukken:

1. Visie in woord en beeld

De visie heeft betrekking op één van de vier studieregio's. De visie reageert op de opgave inclusief de daarbij horende aandachtspunten, zoals toegelicht in elk van de regiobijlagen.

De visie bestaat uit een beperkt aantal presentatiesheets, een helder beeldverhaal dat zonder mondelinge toelichting begrepen kan worden: maximaal 10 sheets in liggend formaat A4 PDF, maximaal 1000 woorden begeleidende tekst, opgesteld voor digitale weergave (laptopscherm of tablet), max 20 MB, <regio>_<motto>.pdf als bestandsnaam, met in ieder geval de volgende elementen:

- Motto & schets op ooghoogte (als 1^e sheet, corresponderend met stuk 2 & 3)
- Leidend concept/visie toegelicht in tekst en beeld als helder beeldverhaal
- Voorstel aanpak tweede ronde

2. Schets van inspirerend, toegankelijk beeld op ooghoogte

Los aanleveren als .jpg op 1200 x 800px formaat. Dit beeld, de visie kenmerkt, is samen met motto, samenvatting en teamsamenstelling bedoeld voor (online) publicatie (zie 5.2).

3. Samenvatting, beschrijving team disciplines & vraag expertise/stakeholders tweede ronde

Formulier ingevuld: bestaande uit de volgende elementen:

- Motto (maximaal 50 tekens)
- Korte samenvatting (maximaal 150 woorden). Bedoeld voor (online) publicatie van de inzending als begeleidende tekst bij het ooghoogtebeeld (stuk 2).

- Teambeschrijving: vermelding van, zonder de anonimiteit te doorbreken, welke disciplines in het team zijn vertegenwoordigd;
- Optioneel: aangeven welke aanvullende expertise/stakeholders het team graag in tweede ronde bij het proces wil betrekken

4. Verklaring van eigendom

Formulier ingevuld: met namen en gegevens teamleden (minimaal 1 geregistreerde ontwerper of student) en verklaring van eigendom – niet zichtbaar voor de jury

Tweede ronde

De inzendingen in de tweede ronde betreffen een uitwerking van de inzending die in de eerste ronde is geselecteerd. Het is niet toegestaan om een inzending in te dienen die op een geheel nieuwe visie is gebaseerd.

Inzendingen voor de tweede ronde bestaan op hoofdlijnen uit onderstaande stukken:

1. Uitwerking voorstel in woord en beeld

De uitwerking reageert op de opgave inclusief de daarbij horende aandachtspunten, zoals toegelicht in elk van de regiobijlagen, in een digitaal presentatieformat van circa 30 sheets, te presenteren in 15 minuten.

2. Inspirerende, toegankelijke beelden op ooghoogte & ruimtelijke principes verbeeld

Los aanleveren als .jpg. Deze beelden zijn bedoeld voor publicatie (bundel met alle inzendingen & website). Deze wordt mogelijk gestructureerd aan de hand van een template, ten behoeve van het samenstellen van een publicatiebundel.

3. Schriftelijke toelichting op de inzending

Los aanleveren als tekstbestand. Deze wordt mogelijk gestructureerd aan de hand van een template, ten behoeve van het samenstellen van een publicatiebundel.

4. Verklaring van eigendom

De precieze aanleverspecificaties voor de tweede ronde worden via een nota van inlichtingen bij aanvang van de tweede ronde aan de deelnemers verstrekt.

4. Beoordelingsprocedure

4.1 Toetsing

Er wordt getoetst of de ontvangen inzendingen voldoen aan de voorwaarden (zie 3.1 t/m 3.4). Inzendingen die niet of slechts gedeeltelijk voldoen aan deze voorwaarden worden in beginsel ongeldig verklaard en uitgesloten van verdere deelname. De uitschrijver beslist over eventuele uitsluiting gehoord de jury.

Alle geldige inzendingen worden toegelaten tot de inhoudelijke beoordeling door de jury. Het projectteam kan tevens de wijze waarop de inzendingen reageren op de opgave inventariseren en ter ondersteuning aan de jury meegeven. De resultaten van de toetsing worden aan de jury ter beschikking gesteld.

4.2 Jury

De geldige inzendingen worden beoordeeld door een jury. De jury bestaat uit drie juryleden die alle inzendingen beoordelen aangevuld met twee juryleden die enkel voor één van de vier regio's beoordelen.

De juryleden die alle inzendingen beoordelen zijn:

- Berno Strootman (directeur-eigenaar Strootman Landschapsarchitecten) als voorzitter, met stemrecht
- Bregje van Wesenbeeck (wetenschappelijk directeur Deltares)
- Mario Jacobs (dijkgraaf Waterschap Aa en Maas)

De twee juryleden per studieregio zijn:

- Voor studieregio Achterhoek: Hans Leeftang & Ellen Klein Gunnewiek
- Voor studieregio Oostelijk Flevoland: Eva Vriend & Krijn Poppe
- Voor studieregio Rijn-Maasmonding: Freek van Riet & Derk Loorbach
- Voor studieregio Midden Zeeland: Jan Willem Bosch & Leo Adriaanse

De juryleden kunnen zichzelf niet laten vervangen, noch volmacht verlenen aan een ander jurylid.

In onvoorziene gevallen kan de uitschrijver gelijkwaardige vervanger(s) aanwijzen. Op www.eowijers.nl/prijsvraag-2022-2023/jury/ is een korte biografie van de juryleden te lezen. Bij de beoordeling wordt de jury bijgestaan door een notulist/schrijver van het juryrapport en de projectleider voor praktische ondersteuning (allen zonder stemrecht).

4.3 Beoordelingscriteria

De jury beoordeelt inzendingen in de eerste ronde aan de hand van de volgende criteria:

1. Inhoudelijke kwaliteit en integraliteit van analyse en oplossingsrichtingen:
 - a. om bodem, water en lucht weer in gezonde balans te brengen
 - b. koppeling tussen natuurverbetering/(stikstof)uitstootreductie en de water/klimaatadaptatie-opgave
 - c. koppeling met andere maatschappelijke opgaven
2. Innovatie- en verbeeldingskracht: in hoeverre de inzending prikkelend, grensverleggend of onderscheidend is & overtuigingskracht van verbeelding
3. Kwaliteit aanpak tweede ronde: kwaliteit procesvoorstel uitwerking tweede ronde, in het bijzonder hoe kennis vanuit relevante disciplines en regionale stakeholders wordt ingezet
4. Relevantie: in hoeverre de inzending kwesties adresseert die zowel spelen in het studiegebied als toepasbaar kunnen zijn voor andere gebieden in Nederland

Voor de beoordeling van de inzendingen in de tweede ronde worden deze criteria aangevuld met:

5. Ontwerpkwaliteit: kwaliteit van de uitwerking op regionale schaal, deelgebied en de regio in context
6. Sociaal-economisch: manier waarop het voorstel perspectief biedt aan regionale stakeholders
7. Tijd: overtuigingskracht van de eerste ontwikkelingsstap om het voorstel gerealiseerd te krijgen

Er wordt gewerkt met een integrale totaalbeoordeling.

4.4 Beoordelingsmethodiek

Eerste ronde

De jury selecteert voor elk van de vier regio's maximaal drie teams met de naar haar oordeel beste inzendingen voor deelname aan de tweede ronde. De jury kan zowel algemene als individuele aanbevelingen formuleren voor uitwerking van de inzendingen; ook kan zij aanbevelingen doen voor de versterking van de teams die worden uitgenodigd voor de tweede ronde.

In de eerste ronde beoordeelt de jury de wijze waarop de inzendingen reageren op de opgave, gelet de geformuleerde beoordelingscriteria. De leden van de jury beoordelen individueel de inzendingen, waarna de jury de individuele beoordelingen plenair bespreekt. De jury komt tot een unaniem oordeel. Na de beoordeling door de jury worden de Eigen Verklaringen geopend, waarmee de anonimiteit van de deelnemers wordt opgeheven.

Tweede ronde

In de tweede ronde wordt door de mede-initiatiefnemers publieksconsultatie georganiseerd. De opbrengst hiervan wordt als advies voorgelegd aan de jury. Het advies wordt tevens opgenomen in het juryrapport. De teams presenteren hun inzending aan de jury op een nader te bepalen moment, waarbij de jury vragen kan stellen aan de teams. De jury wijst per studieregio de naar haar oordeel beste inzending aan. Ook roept de jury uit alle uitgewerkte inzendingen één als beste inzending uit.

In de tweede ronde beoordeelt de jury de wijze waarop de inzendingen reageren op de opgave en de voorwaarden met betrekking tot de opgave, gelet de geformuleerde beoordelingscriteria. De leden van de jury beoordelen individueel de inzendingen, waarna de jury de individuele beoordelingen plenair bespreekt. De jury doet haar uitspraak op basis van een unaniem oordeel.

4.5 Juryrapport en uitslag

De jury brengt verslag uit van haar beoordeling in een juryrapport. Alle betrokkenen committeren zich aan het jurybesluit. Hierover wordt verder niet gecorrespondeerd.

Eerste ronde

Na beoordeling van de eerste ronde bericht de uitschrijver de teams over de uitslag. De geselecteerde teams worden uitgenodigd voor deelname aan de tweede ronde. Hierbij ontvangen zij ook de eventuele aanbevelingen voor uitwerking en teamsamenstelling van de jury. De overige deelnemers worden door de uitschrijver op de hoogte gesteld van het feit dat zij niet uitgenodigd worden voor de tweede ronde.

Tweede ronde

Na beoordeling van de tweede ronde wordt op een regionale slotbijeenkomst resultaat van de prijsvraag van de desbetreffende studieregio bekend gemaakt. De naar juryoordeel overall beste inzending wordt op de landelijke finalebijeenkomst bekend gemaakt. Daarbij worden tevens alle uitgewerkte inzendingen uit de tweede ronde gepresenteerd.

5. Administratieve bepalingen

5.1 Planning

De onderstaande planning is indicatief. De uitschrijver behoudt zich het recht voor om binnen de kaders van redelijkheid en billijkheid de planning tussentijds aan te passen indien (onvoorziene) omstandigheden daartoe aanleiding geven. Zie voor de meest actuele versie van de planning: eowijers.nl/prijsvraag-2022-2023/opzet-en-planning/.

Landelijke kick-off bijeenkomst	Woensdag 5 oktober 2022
Sluiting vragenronde	Woensdag 16 november 2022
Publicatie nota van inlichtingen	Eind november 2022
Sluiting inzendtermijn eerste ronde	Woensdag 11 januari 2023 12:00
Jurybeoordeling eerste ronde	Vrijdag 27 januari 2023
Bekendmaking resultaat eerste ronde	Begin februari 2023
Startbijeenkomst tweede ronde	Februari 2023
Regionale werkateliers	Maart-mei 2023 (min. 2x, te plannen door regio)
Sluiting inzendtermijn tweede ronde	Juni 2023
Publieksconsultatie	Te plannen door regio, begin juni 2023
Jurybeoordeling tweede ronde	Eind juni/begin juli 2023 (datum jurypresentatie n.t.b.)
Regionale slotdagen	Begin september 2023 (in elke regio, in totaal 4x)
Landelijke finalebijeenkomst	Eind september/begin oktober 2023

5.2 Communicatie

Vragen eerste ronde

De uitschrijver biedt de gelegenheid aan geïnteresseerden in deelname om vragen te stellen en opmerkingen te maken over de prijsvraag. Dit is uitsluitend mogelijk via het contactformulier op www.eowijers.nl/prijsvraag-2022-2023/vragen/. Vragen dienen voor de uiterste datum voor het stellen van vragen gesteld te worden (zie 5.1). De vragen worden geanonimiseerd en gebundeld en zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk op de onder 5.1 genoemde datum, beantwoord. In de eerste ronde worden vragen en antwoorden op www.eowijers.nl gepubliceerd. In de tweede ronde worden de nota's van inlichtingen aan de deelnemers verstrekt.

Het zich op de hoogte stellen van de gepubliceerde nota's van inlichtingen behoort tot de eigen verantwoordelijkheid van de geïnteresseerden en de deelnemers. Het bepaalde in deze nota's van inlichtingen gaat voor het bepaalde in dit prijsvraagreglement. De uitschrijver kan, indien vragen hiertoe aanleiding geven, besluiten extra nota's van inlichtingen te publiceren. De uitschrijver roept geïnteresseerden en deelnemers op geconstateerde onduidelijkheden

zo spoedig mogelijk door te geven, zodat zij tijdig in staat gesteld wordt de prijsvraag aan te passen.

Resultaten

Van de inzendingen van de eerste ronde worden motto, samenvatting, ooghoogtebeeld en teamsamenstelling online gepubliceerd. Voor analyse en reflecties op de opbrengsten van de prijsvraag kan daarnaast geput worden uit de ingezonden visiedocumenten. De inzendingen van de tweede ronde en de analyses en reflecties op de opbrengsten van de prijsvraag worden met een breed publiek gedeeld. De uitschrijver is de inzenders daartoe geen vergoeding schuldig. Voor andere publicitaire doeleinden is toestemming van de betreffende inzenders vereist.

De uitschrijver heeft het voornemen tot:

- het onderhouden van de website www.eowijers.nl;
- het samenbrengen van de resultaten van de prijsvraag in een (online) publicatie;
- het aandacht geven aan de voortgang en opbrengsten van de prijsvraag op nader te bepalen manieren en momenten.

5.3 Vergoedingen

Eerste ronde

Voor het doen van een inzending in de eerste ronde van de prijsvraag wordt geen vergoeding beschikbaar gesteld.

Tweede ronde

De geselecteerde teams voor de tweede ronde van de prijsvraag ontvangen na het doen van hun inzending in de tweede ronde, een tegemoetkoming in de kosten van 15.000,- euro (excl. BTW) per team, mits een geldige inzending is gedaan. Deze tegemoetkomingen worden beschikbaar gesteld door de mede-initiatiefnemers. Informatie over declaratie wordt tijdig aan de hoofdverantwoordelijke inzender van elk van de teams verstrekt. Er is geen prijzengeld beschikbaar.

5.4 Afsluiting en vervolg

Het bekendmaken van het resultaat van de prijsvraag per studieregio gebeurt op vier regionale slotbijeenkomsten in de studieregio's. De prijsvraag wordt afgesloten met een landelijke finalebijeenkomst waar alle uitgewerkte inzendingen uit de tweede ronde gepresenteerd en één inzending door de jury als overall beste inzending wordt uitgeroepen. De jury reflecteert op de inzendingen uit de tweede ronde als geheel en formuleert waar mogelijke aanbevelingen voor de betrokken partners. Hiermee is de 12e Eo Wijers Prijsvraag afgesloten.

De ideeën die worden uitgewerkt in de tweede ronde vallen onder auteursrecht van de teams (zie 5.5). De Eo Wijers Stichting is geen opdrachtgever voor vervolgwerkzaamheden. Wil één of een combinatie van de partijen in een regio-coalitie verder met (onderdelen van) de uitwerkingen, dan treedt zij na afloop in overleg met de hoofdverantwoordelijke inzender van betreffende teams over de manier waarop.

De uitschrijver (Eo Wijers Stichting) heeft de prijsvraag met het mandaat van de mede-initiatiefnemers uitgevoerd. De eerste ronde van de prijsvraag biedt partijen in de regio-coalities een zorgvuldige selectieprocedure voor ontwerpteam met expertise op de regionale schaal.

Partijen in een regio-coalitie kunnen de procedure van de eerste ronde opvoeren als selectieprocedure ten behoeve van een raamwerkcontract voor vervolgoedragen betreffende ruimtelijk ontwerp en ingenieursdiensten ter waarde van maximaal 200.000,- euro.

5.5 Toepasselijk recht en rechtsbescherming

- Op deze prijsvraag is het Nederlands recht van toepassing.
- De deelnemers behouden het auteursrecht op hun inzending.
- Voorkomende geschillen die tussen uitschrijver, deelnemers en juryleden, ontstaan naar aanleiding van deze prijsvraag worden beslecht door de Nederlandse rechter. Deelnemers moeten zich hiertoe binnen een termijn van 20 dagen gerekend vanaf de datum van bekendmaking van de uitslag van de prijsvraag hun kort geding aanhangig maken bij de rechtbank Den Haag.

5.6 Algemene voorwaarden

- De uitschrijver behoudt zich het recht voor te allen tijde de prijsvraag geheel of gedeeltelijk te staken. Indien de uitschrijver de prijsvraag tijdens de tweede ronde staakt, ontvangen geselecteerde teams een tegemoetkoming die in verhouding staat tot de verstreken tijdsperiode in de tweede ronde.
- Door inzending voor deze prijsvraag verklaren de deelnemers zich onvoorwaardelijk akkoord met het bepaalde in de beschikbaar gestelde prijsvraagdocumenten.
- Degenen die zich aanmelden voor deze prijsvraag verplichten zich geconstateerde onduidelijkheden, tegenstrijdigheden en onregelmatigheden in de verstrekte prijsvraagdocumenten zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk voor het verstrijken van de uiterste datum van inzending, te melden aan de contactpersoon van de uitschrijver via email editie12@eowijers.nl. Doet men dit niet, dan betekent dit dat hij of zij in beginsel het recht verwerkt heeft om bezwaar te maken tegen de geconstateerde gebreken in deze documenten.
- De uitschrijver behoudt zich het recht voor om degenen die een inzending hebben gedaan, in staat te stellen kleine gebreken in hun inzending te repareren binnen een termijn van twee werkdagen nadat de uitschrijver een daartoe strekkend verzoek gedaan heeft, mits de gelijkheid van de deelnemers niet geschonden wordt. Het betreft nadrukkelijk een bevoegdheid, niet een verplichting van de uitschrijver. Inzenders kunnen dan ook geen rechten ontleen aan deze bepaling.
- Het is deelnemers, juryleden en andere partijen die bij de prijsvraag betrokken zijn niet toegestaan in de publiciteit te treden over het verloop en de uitslag van de prijsvraag, voordat de uitschrijver dit gedaan heeft. Bij twijfel of vragen hierover, kunnen nemen deelnemers voorafgaand aan eventuele publicaties contact op met de contactpersoon van de uitschrijver (zie 1.5).
- De uitschrijver zal in alle redelijkheid omgaan met situaties waarin het reglement niet voorziet.

Regionale hoofdvraag

Het landschap van de Achterhoek is een levend landschap en kenmerkt zich als coulisselandschap, het is kleinschalig en divers en heeft een rijke (cultuur)historie. De van nature schrale zandgronden zijn vruchtbaar gemaakt, veen en heide is ontgonnen, de landbouw heeft een enorme bloei doorgemaakt. Daarmee heeft het landschap zich ontwikkeld tot hoe het nu is. Het coulisselandschap met haar cultuur-historische waarden, inclusief de historische gebouwen/boerderijen, maar ook grootschalige ruilverkavelingen, is een landschappelijk 'casco' met een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit en maakt menig Achterhoeker trots.

De regio is op zoek naar nieuwe landschappelijke mozaïeken om met de opgaves waarvoor de Achterhoek staat ruimtelijke kwaliteit te versterken. Er ligt voor de Achterhoek een forse woonopgave voor de korte termijn, voor de natuurlijke groei, voor de benodigde arbeidskrachten en voor de bijdrage aan de nationale opgave. Door de toenemende verhuisbeweging vanuit het westen en het op afstand kunnen werken is die vraag alleen maar groter geworden. Vanwege alle opgaves zoals zeespiegelstijging, bodemdaling, stijgende prijzen en ruimtedruk in andere regio's verwacht de Achterhoek dat de regio een steeds aantrekkelijker woongebied zal worden, zowel nu maar ook zeker op de langere termijn. Hoe kan de regio ruimte bieden aan deze woonopgave en tegelijkertijd haar landschappelijke/ruimtelijke kwaliteiten behouden en zelfs versterken? De regio wil de woonopgave niet realiseren op de manier van een verstedelijkingsstrategie met grootschalige concentratie, maar meer op een manier die recht doet aan de identiteit en schoonheid van de regio. Een strategie die komt tot een landschappelijk casco waarin kleinschaligheid, diversiteit, spreiding en de waarden van het (cultuur-historische) coulisselandschap tot hun recht komen en de ruimtelijke kwaliteit versterkt.

Daarnaast is er zeker op de hoge zandgronden van de Achterhoek sprake van droogte, is er een natuurherstel opgave en komt de transitie van de landbouw langzaamaan op gang. Ook de energietransitie vraagt daarbij ruimte in het landschap. De Achterhoek wil een integraal ruimtelijk perspectief voor de lange termijn ontwikkelen. De regio zoekt naar nieuwe landschappelijke mozaïeken die recht doen aan en haar verschillende landschapstypen (hoge plateau, het middengebied en Oude IJsselzone). Als basis voor de nieuw landschappelijke mozaïeken wordt het bodem- en watersysteem gezien. De regio wil de verschillende lagen in de lagenbenadering (occupatie, netwerken en ondergrond) meer met elkaar verbinden op verschillende schaalniveaus. De Achterhoek vindt de vierde laag, de sociale laag, de leefbaarheid, van groot belang. Daar zit de realisatie- en investeringskracht. De hoofdvraag die de regio hierbij heeft geformuleerd luidt als volgt:

De Achterhoekse hoofdvraag gaat dan ook over nieuwe landschappelijke mozaïeken en toevoeging van ruimtelijke kwaliteit: **Hoe versterken we de ruimtelijke kwaliteit van ons kleinschalige en diverse landschap door de investeringskracht van de ruimtelijk-economische agenda (waarbij wonen een cruciale is, naast werken, innovatie en mobiliteit) in te zetten voor de grote opgaven zoals droogte, energietransitie, natuurherstel en transitie van de landbouw?**

Regio-specifieke opgaven

Coulisselandschap: sterk landschappelijk casco

De Achterhoekse vlag staat symbool voor onze identiteit en is een sterk gestileerde weergave van de weilanden, akkers en bossen die zo kenmerkend zijn voor de Achterhoek. De schakering van de lichtgroene vlakken met de donkergroene vlakken geeft de diversiteit weer. En het kruis is niet recht, maar een beetje gebogen. Net als de vele kronkelende wegen, die met elkaar verbonden zijn en de vele bomenrijen langs de wegen. De Achterhoek biedt

hiermee steeds een verrassend uitzicht. Maar dit landschap staat onder druk en we hebben daarin een opgave.

Zodra je de rivier de IJssel over bent en zo'n Achterhoeks landweggetje volgt, merk je het direct. De weg is niet recht. Hij slingert. Langs grote bomen, door bossen en om boerderijen heen. Je krijgt om de zoveel meter telkens een ander uitzicht. Soms is het een bosrand, dan weer zijn het akkers. Je ziet al rijdend de boerderijen verdwijnen achter houtwallen en boomgroepen en er lopen golvingen tot aan de horizon. En plots heb je weer een vergezicht. Het lijkt net een toneel met verschillende coulissen. Dat is waarom het landschap van de Achterhoek wel een coulisselandschap wordt genoemd. Het is er nog steeds. Het werd in vele honderden jaren door de boerenbevolking opgebouwd en ingericht."

Bron: Stichting Achterhoek Toerisme. [Landschap - Natuurlijk Achterhoek](#)

Voor de 21^e eeuw wil de regio op zoek gaan naar een nieuw landschappelijk mozaïek, waarin de ruimtelijke kwaliteit wordt versterkt en waarbij ingespeeld wordt op de hedendaagse uitdagingen in de regio. Hoe versterken we ons kleinschalige en diverse landschap met de opgaven die we zien, waarbij de toekomstige manier van wonen een cruciale is? Hoe maken we de ruimtelijke kwaliteitsslag integraal?

Een nieuw mozaïek

Ooit begon Piet Mondriaan met het schilderen van een realistische appelboom die uitmondde in de beroemde vlakken in primaire kleuren en zwarte rechte lijnen. In de ruimtelijke ontwikkeling is het vergelijkbaar gegaan. Van functiemenging en organische ontwikkeling naar functiescheiding en schaalvergroting, de gevolgen hiervan zijn ook in het landschap te zien. Dat past niet meer bij de opgaven waar we nu voor staan. In een meerkleurige legenda combineren we functies op vernieuwende wijze. De regio gebruikt Mondriaan als metafoor, die in zijn jonge jaren in Winterswijk woonde, en de Achterhoekse vlag die ons groene, kleinschalige, coulisselandschap én grote verbondenheid symboliseert.

Water- en bodemsysteem

In de regio is op dit moment droogte een urgent probleem, meer water vasthouden het streven. De grondwaterstand met gemiddeld 100 mm ophogen (vergelijkbaar met 10 cm ter grootte van het IJsselmeer) is grofweg de inzet. De kwaliteit van het water is ook een aandachtspunt, onder andere door de hoge veedichtheid in het gebied. De opgaven in de aanpak van droogte, transitie van de landbouw, herstel van natuur en biodiversiteit kunnen ons landschap drastisch veranderen. Daarin liggen nú de kansen om de basiskwaliteit van ons landschap te versterken en tegelijkertijd nieuwe waarden mee te geven. Hoe kunnen we het water- en bodemsysteem meer verbinden met de netwerk- en occupatielaag voor de toekomstige ontwikkeling van het landschap?

Wonen en werken

Naast het beeld van de Achterhoek als een plattelandsregio, kenmerkt de regio zich met een groot innovatief vermogen in sectoren zoals de maakindustrie (met innovatiecentrum CIVON in Ulft), kringlooplandbouw (met innovatiecentrum De Marke in Hengelo (Gld)), zorg en onderwijs. De Achterhoek is een aantrekkelijk gebied om te wonen met haar rust, ruimte en voorzieningen en om te werken. Om in te recreëren bovendien. Een goede bereikbaarheid is een van onze speerpunten. Is het innovatieve vermogen en de realisatiekracht voor wonen en werken in de regio in te zetten om onze grote opgaven zoals droogte en natuurherstel aan te pakken?

Verbinding stad en landelijk gebied

Binnen de nieuwe landschappelijke mozaïeken is de verbinding van stad en land erg belangrijk. We staan voor het verbinden van stad en land, van verbinding van opgaven

in het landelijk gebied met de ruimtelijk-economische agenda (zoals NPLG, woonbod, gebiedsprogramma's Provincie, verbinding tussen lagen in de lagenbenadering). Met perspectief voor de lange termijn. We bereiden ons daarbij voor op andere structuren door veranderende relaties met de omgeving.

Transitie van de landbouw

De Achterhoek kent een rijke agrarische sector die al jaren werkt aan een transitie naar kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw, maar ook aan high-tech innovaties. Er zijn verenigingen van vele boeren die werken aan bijvoorbeeld de vruchtbare kringloop Achterhoek (VKA) en de vereniging agrarisch landschapsbeheer (VALA), maar ook de verbinding met de WUR in innovatiecentrum De Marke. Ruimtelijk gezien is de spreiding van de agrarische bedrijven, groot en klein, grondgebonden en niet-grondgebonden, een kenmerk. In de Achterhoek zijn geen duidelijke clusters van bepaalde typen bedrijven herkenbaar, wel zijn de gevolgen van de ruilverkaveling op bepaalde plekken zichtbaar.

Een aanzienlijk deel van de boerenbedrijven zal stoppen in de komende 10 jaar, een deel zal hun bedrijf transformeren. Het knelpunt voor een succesvolle transitie, evenals dat daar de kansen liggen, is een (economisch) toekomstperspectief voor deze boeren. De waarde van het landschapsbeheer dat deze boeren doen, wordt weleens onderschat. Ruimtelijk gezien komt er ruimte om andere functies te combineren, en om zowel de waardevolle cultuurhistorische boerderijen als de waardevolle cultuurhistorische elementen in het landschap te behouden, te verweven en te ontwikkelen naar nieuwe waarden.

Voorkeursaccenten uit de regio

Concept van spreiden in plaats van concentreren ('hubwonen')

Om recht te kunnen doen aan ons landschap leggen we de nadruk op spreiding, vanuit organische groei mét een concept. Dus: spreiden op een doordachte manier. Waardoor het landschap nog mooier wordt, de natuur ruimte heeft voor behoud en herstel (water, bodem, lucht) en tegelijkertijd de Achterhoek een fijn woon- en werkgebied is. Leefbaarheid (de vierde laag in de lagenbenadering) vinden wij een belangrijke factor in de ruimtelijke ontwikkeling van de Achterhoek. Als regio zien wij als mogelijke oplossingsrichting het 'hubwonen'. Grootschalige concentraties passen niet bij onze regio. Het 'hubwonen' vinden wij beter aansluiten bij de bestaande structuur van dorpen, kernen en buurtschappen, die de basis zijn van ons ruimtelijk perspectief. Woonhubs zien wij als verspreid wonen in kleine hubs waarbij voorzieningen bijvoorbeeld binnen 20 minuten liggen of waarbij bewoners binnen vijf minuten in het groen zijn. Duurzame mobiliteit zal in elk geval een belangrijke rol gaan spelen.

Hubwonen is een denkrichting en wij zien graag wat jullie visie is, zien jullie dit ook als oplossingsrichting die aansluit op de landschappelijke waarden van de Achterhoek? En hoe zou zo iets er uit zien en werken? Of zien jullie een hele andere oplossingsrichting?

Investeringskracht realiseren voor nieuwe mozaïeken ('nieuwe landgoederen van de toekomst')

Wij zien kansen in een nieuw mozaïek voor de Achterhoek waar we anders gaan wonen, in een mooi landschap en we bijdragen - het liefst met innovatieve oplossingen - aan klimaatadaptatie, duurzame energie en het aanpakken van droogte. Door 'biobased' en circulair te bouwen dragen we bij aan het realiseren van een CO₂-neutrale Achterhoek. Dat we de nieuwe landgoederen van de toekomst bouwen.

Zijn er nieuwe landschappelijke mozaïeken te ontwerpen en door te rekenen die bijdragen aan tegengaan van droogte, emissie van stoffen en herstel van natuur naar verschillende

landschapstypen (klei/zand)? Bij herstel van de natuur hoort uiteraard stikstofreductie. Hoe kunnen we ons innovatievermogen en bijbehorende bedrijvigheid inzetten om een oplossing te vinden voor het realiseren van nieuwe mozaïeken? Kortom: een belangrijk doel is investeringskracht te realiseren door goede ontwerpen en het benutten van innovatief vermogen uit onze regio.

In de tweede ronde...

We streven naar het uitwerken van enkele proeftuinen variërend naar landschapstype (2 of 3) en mogelijk naar schaalniveau om in- en uit te zoomen (stad, dorp, buurt en erf). We zoeken naar oplossingen voor de hele regio en misschien wel daarbuiten. Zo dragen we ons steentje bij aan innovatieve oplossingen voor de toekomst. Het idee is om door ontwerpend onderzoek ruimtelijke kwaliteitsprincipes te kunnen formuleren. Meer informatie over deelgebieden is in de reader opgenomen.

Coalitiebeschrijving, beleidscontext & partners

Opdrachtgever: Achterhoek Board

Voor deze opgave gaan we uit van de zeven gemeenten in ons samenwerkingsverband 8RHK ambassadeurs: Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Doetinchem, Oost-Gelre, Oude IJsselstreek en Winterswijk. 8RHK ambassadeurs is een triple helix samenwerkingsverband gestart in 2018. Daarbinnen is de Achterhoek Board samengesteld uit tien partijen (vertegenwoordigd uit ondernemers, maatschappelijke organisaties, zoals woningcorporaties en zorginstellingen, gemeenten en de gebiedsgedeputeerde van de Provincie Gelderland). Onder de Board functioneren zes triple helix samengestelde thematafels. Op deze manier hebben we toegang tot een breed netwerk en zitten de juiste partijen aan tafel. Onderdeel van 8RHK ambassadeurs is de Achterhoek Raad; een raad van 51 leden, elke fractie van de zeven deelnemende gemeenteraden is vertegenwoordigd. Voor de begeleiding van de Eo Wijersprijsvraag heeft de Achterhoek Board een bestuurlijke begeleidingsgroep ingesteld (inclusief een lid van de Board) en is een projectteam samengesteld.

Ruimtelijk kwaliteitsteam voor de Achterhoek

Ons doel is om te blijven groeien in kwaliteit. We realiseren ons dat daarvoor geduld en een lange termijn perspectief nodig is. Als uitvoeringsstrategie zoeken we naar nieuwe werkbare vormen, zoals bijvoorbeeld een Achterhoeks kwaliteitsteam. Dit team heeft een aantal ruimtelijke kwaliteitscriteria of -principes die moeten gaan doorwerken. Daartoe wordt onder meer gestimuleerd, bewaakt en geïnspireerd. Hoe één en ander vorm kan krijgen, ligt nog open. De Achterhoekse mentaliteit vraagt bij uitstek om een concreet voorstel hoe we het ook gewoon gaan doen! **‘Een toekomst voor het land en het landschap waar wij willen wonen.’**

[Download de regioreader hier](#)

Bijlage 2 Studieregio Oostelijk-Flevoland

De opgave

“Hoe kunnen stikstofreductie en klimaatadaptatie samen een hefboom zijn om onze steden en landschappen klaar te stomen voor een aantrekkelijke toekomst? Een toekomst waarin natuurlijke systemen in balans zijn en de kwaliteit van de leefomgeving hoog is. Een toekomst voor het land en het landschap waar wij willen wonen”.

Deelnemers wordt het volgende gevraagd (zie 2. Opgave voor uitgebreide beschrijving):

Breng bodem, lucht en water weer tot leven

Schets in beeld, woord en excel hoe de leefomgeving, bestaande uit landschap en bebouwing, op basis van de aanpak van de klimaatadaptatie en mitigatie en (stikstof)uitstootreductie een wenselijke kwaliteitsimpuls kan krijgen. Schets hiervoor beelden op ooghoogte (hoe ziet het eruit?), toon het ruimtelijk systeem op kaart (hoe werkt het?) en stel een maatschappelijk-bestuurlijk proces voor (hoe krijgen we het voor elkaar en hoe geven we op de verstandige manier geld uit?).

In aanvulling hierop hebben de regionale partijen specifieke aandachtspunten geformuleerd voor de opgave in deze studieregio. Deze aandachtspunten kunnen door de deelnemers aan de prijsvraag worden betrokken in hun visie.

Regiobegrenzing

De opgave loopt over meerdere schalen. Het grootste schaalniveau betreft Oostelijk Flevoland van de Markerwadden tot aan de randen van het Veluwemassief. Dit is het gebied waarop op systeemniveau geanalyseerd en ontworpen wordt aan water, natuur, wonen, landbouw en bijvoorbeeld ook de positionering op gebied van recreatie in relatie tot omliggende regio's. Op een gedetailleerder schaalniveau kan worden gekeken naar principeoplossingen in kleine uitsneden van het gebied. Dit betreft bijvoorbeeld de overgangen natuur-agricultuur, dorps- en stadsranden, boerderijen of bijzondere functiecombinaties.

Regionale hoofdvraag

Flevoland kenmerkt zich historisch gezien door ruimte voor groei en ontwikkeling. De aanleg van de polderstructuur met typische verkaveling, watersysteem, hoeven, landschapselementen en functiescheiding vormde een grote voorinvestering in een (landbouw)landschap dat tot op heden zeer productief is. Echter, de ruimte in Flevoland is niet meer zo 'onbeperkt' als bij de start van de inpoldering. Steeds meer opgaven leggen een claim op de beschikbare ruimte en hebben impact op het bijzondere landschap. Plaatselijk daalt de bodem, raakt de bodem uitgeput of treedt toenemend verzilting op van het grondwater. Het wordt steeds droger en de watervraag zal toenemen. De grenzen van het bodem- en watersysteem komen in zicht.

Dit vraagt om een samenhangende visie op de doorontwikkeling van Oostelijke Flevoland waarin grote (rijks)opgaven zoals landbouwtransitie, energietransitie en woningbouw drijvende krachten zijn en niet langer als gescheiden functies worden gezien. De intentie is om bodem-, water- en ecosysteem weer 'tot leven' te brengen, en leidend te laten zijn bij toekomstige ontwikkelingen. Waar Lelystad zichzelf opnieuw uitvindt als *Hoofdstad van de nieuwe natuur* ontbreekt een dergelijk antwoord voor het landelijk gebied inclusief dorpskernen op de vraag: 'waar wij willen wonen'. 'Wij' als onderdeel van het ecosysteem waar we ons in bevinden als basis voor gezond leven en aantrekkelijke woon- en werkomgeving. Tijd, om na de inpoldering 100 jaar geleden, weer 100 jaar vooruit te kijken.

Wat wordt dan onze 'nieuwe' identiteit? Is het open en weidse landschap van Flevoland' waar wij ook in de toekomst willen wonen'?

Wat zijn in oostelijk Flevoland de kansen van het in samenhang aangaan van de grote transitieopgaven? Hoe vormen deze de basis voor een hernieuwd toekomstperspectief voor een regio? Hoe en waar kunnen we onderscheidend zijn in onze identiteit voor de opgave 'Waar wij willen wonen' en wat is daar voor nodig?

Regio-specifieke opgaven

Waardevol multifunctioneel productielandschap

Landbouw is de belangrijkste economische kracht en ruimtegebruiker van deze regio waarbij de basis 100 jaar geleden met de polderstructuur werd gelegd. Gezien de vele trends en ontwikkelingen waar de sector mee te maken krijgt is het waardevol om wederom 100 jaar vooruit te kijken: wat is het perspectief van landbouw over 100 jaar? Hierbij denken we aan:

- Kansen voor versterken economisch potentieel door een groter deel van de productieketen binnen te halen, zoals verwerking of lokale consumptie;
- Nieuwe verdienmodellen: nieuwe teelten (zoals biobased bouw materiaal), energie, data, wonen of recreatie, benutting vrijkomende bebouwing;
- Hoe ziet het landbouwlandschap er uit als water en bodem leidend zijn en de 10% groenblauwe dooradering vorm krijgt?

Watersysteem

Flevoland beschikt over beste dijken van Nederland. Het watersysteem is relatief jong. Er is sprake van toenemende droogte en in de toekomst waarschijnlijk meer zoute kwel, terwijl bodemdaling in dit deel van Flevoland minder prominent is. Ook waterkwaliteit blijkt in toenemende mate onvoldoende.

- Is het watersysteem voldoende toegerust op deze ontwikkelingen? Bijvoorbeeld voor de (her)inrichting van het van afvalwaterzuiveringssysteem of benutting van kwelwater.
- Hoe houden we met de ruimtelijke inrichting rekening met de gevolgen van klimaatverandering waardoor de stress op het watersysteem vermindert?

- Hoe kunnen we het watersysteem, in combinatie met de bodem inzetten als ordende principe in Flevoland? Hoe maakbaar en toekomstbestendig kan dit systeem zijn/ worden?
- Welke waterstrategie past bij 'nieuwe natuur'?

Flevoland Oost als natuurnetwerk

Van oudsher liggend de grootste natuurwaarden aan beide randen van Flevoland: het IJsselmeer ten westen, en de randmeren aan de oostzijde, verbonden door enkele bosstroken. Ontwikkelingen vragen echter om maatregelen zoals compensatie van het foerageergebied van de Kiekendief. Ook is de 10% groenblauwe dooradering een opgave.

- Waar liggen kansen voor nieuw bos met als vertrekpunt de bossenstrategie provincie Flevoland en Staatsbosbeheer (in lijn met Europese en landelijke doelstellingen).
- Ecologische structuur in relatie tot (intensieve) landbouw: op welke manier kan de 10% groenblauwe dooradering (voortkomend uit internationale verplichting) als kans dienen voor het verbinden van internationale verplichtingen met nieuw perspectief voor de landbouw?
- Multifunctioneel bos met productiecapaciteit: zijn er kansen en mogelijkheden voor het produceren van circulaire bouwmaterialen in Flevoland?

...waar wij willen wonen!

Van oudsher zijn de inrichtingsprincipes van (Oostelijk) Flevoland sterk gericht op productie met als resultaat een grootschalige en grove inrichting. Bij een perspectief op lange termijn hoort ook een visie op het gebied als aantrekkelijk en natuur inclusief woon- en werkgebied. De Landschapsvisie provincie Flevoland geeft een duiding van de kernkwaliteiten; een uitwerking naar ontwerpvoorstellen is echter nog niet gedaan.

- Welke rol heeft het gebied voor een gezonde leefomgeving, hoe kan het omgaan met de extremen in het klimaat (hitte en wateroverlast), en welke betekenis kan groen krijgen voor de sociale en sportieve ambities van de provincie?
- Op welke manier is en kan wonen onderdeel zijn van het landschap? Bijvoorbeeld als onderdeel van ontwerpprincipes in buitengebied of integratie met dorpsranden of een nieuwe kernen?
- Water en bodem leidend: wat betekent dit voor bouwen in een diepe polder en voor gewenste nieuwe regionale identiteit van woonmilieus? Welke strategieën en ontwikkelprincipes zijn er?
- Flevoland als onderdeel van de MRA oost kent een politieke urgentie voor versnelling woningbouw tot 100.000 woningen tot 2040; Wat is een sterke onderscheidende identiteit die helpt om werkgelegenheid en inwoners aan te trekken?

Verwachtingen uit de regio

Als regiopartijen zijn we op zoek naar inzicht en integrale ruimtelijke oplossingen voor het landelijk gebied waarin de grote transitieopgaven met bijbehorende ruimteclaims slim landen. Dit in relatie en samenhang tot het dorps- en stedelijk gebied en met een krachtige verbeelding van de regio en zijn identiteit over 100 jaar.

Deze oplossingen vormen input voor verschillende uitwerkingen zoals de strategische agenda Flevoland, omgevingsvisie Lelystad en handelingskader voor rijksgronden. De opgave speelt zich af op verschillende schaalniveaus: waar het ontwerpen aan systemen van natuur en water, in samenhang met landbouw, zich op (boven) regionaal niveau afspeelt is er behoefte aan detailuitwerking op meer lokaal niveau waar een groot deel van de bewijslast

en verbeeldingskracht zit als het gaat om 'waar wij willen wonen'. Ook is er behoefte aan de ontwikkelstrategieën en financiële onderbouwing (op hoofdlijnen) van voorstellen en visies.

Gewenste resultaten:

- Verbeeldende visie op de ruimtelijk-functionele ontwikkeling van oostelijk Flevoland waarbij het bodem- en watersysteem leidend is. Verbeelding van de 'nieuwe' identiteit van de regio als toekomstbestendig (productie)landschap waar wij willen wonen.
- Uitwerking en in beeld brengen van de consequenties van principes 'Water en bodem leidend' en '10% groenblauwe dooradering'
- Inzicht in de (on) mogelijkheden van het koppelen van grote maatschappelijke opgaven, ruimtelijke arrangementen en (financiële) haalbaarheid.
- Handelingskader gronden Rijk: het plangebied is voor zo'n 50% eigendom van het Rijk. Het handelingskader is nu gericht op behoud van de gronden tot er een andere functie op komt, dit is te beperkt om gericht bij te dragen aan de ontwikkeling van het gebied.
- Strategie rijks(uitvoerings)diensten voor gronden en projecten en de rol van rijksoverheid.

Context en positionering t.o.v. bestaand beleid en programma's

Voor de opdrachtgevende partijen zijn er verschillende doelen waar de prijsvraag van meerwaarde voor is en als input dient om deze verder te ontwikkelen:

- Minister Hugo de Jonge wil met de programma's NOVEX en Mooi Nederland verder bouwen aan een samenhangende aanpak van de grote ruimtelijke opgaven in Nederland. Een gebiedsgerichte aanpak is daarbij het uitgangspunt met coördinatie op regionaal niveau, waarbij de provincies, naast het Rijk een sturende rol gaan vervullen. Het rijk legt in oktober 2022 in een startpakket aan elke provincie de ruimtelijke opgaven voor. De worden gecombineerd met decentrale opgaven en leidt in oktober 2023 tot een ruimtelijk arrangement per provincie. De resultaten van de EOW worden hierin gebruikt.
- Gemeente Lelystad werkt aan een update van de Omgevingsvisie waarin onder andere de woningbouwopgave wordt onderzocht via ruimtelijk onderzoek. Onderdeel hiervan is een 'kwaliteitscatalogus'. De EOW dient hierop aanvullend te zijn zodat geen dubbel werk wordt gedaan en optimale meerwaarde ontstaat. Niet klaar dus niet te gebruiken
- Provincie Flevoland wil verder vormgeven aan de landbouwtransitie, waaronder vertaling Europese normen natuurinclusieve landbouw.
- Het Waterschap Zuiderzeeland heeft behoefte aan een handelingskader ruimtelijke keuzes met betrekking tot water- en klimaatbestendige inrichting.
- De rijksuitvoeringsdiensten (RWS, SBB en RVB) willen hun samenwerking versterken en onderzoeken hoe ze hun gemeenschappelijke eigendom kunnen inzetten voor maatschappelijke meerwaarde.

Coalitiebeschrijving & partners

De drie primaire opdrachtgevende partijen zijn:

Provincie Flevoland (John Visbeen), het Rijksvastgoedbedrijf (Stijn Kuipers) en Waterschap Zuiderzeeland (Ingrid Rosie).

Samenwerkingspartners

Gemeente Lelystad, Gemeente Dronten, Staatsbosbeheer: vanuit de rol als terreinbeheerder beschikbaar om inhoudelijke input te leveren over terreinen, doelstellingen en ideeën, Rijkswaterstaat en Agrarisch collectief

[Download de regioreader Oostelijk Flevoland hier](#)

Bijlage 3 Studieregio Rijn-Maasmonding

De opgave

“Hoe kunnen stikstofreductie en klimaatadaptatie samen een hefboom zijn om onze steden en landschappen klaar te stomen voor een aantrekkelijke toekomst? Een toekomst waarin natuurlijke systemen in balans zijn en de kwaliteit van de leefomgeving hoog is. Een toekomst voor het land en het landschap waar wij willen wonen”.

Deelnemers wordt het volgende gevraagd (zie 2. Opgave voor uitgebreide beschrijving):

Breng bodem, lucht en water weer tot leven

Schets in beeld, woord en excel hoe de leefomgeving, bestaande uit landschap en bebouwing, op basis van de aanpak van de klimaatadaptatie en mitigatie en (stikstof)uitstootreductie een wenselijke kwaliteitsimpuls kan krijgen. Schets hiervoor beelden op ooghoogte (hoe ziet het eruit?), toon het ruimtelijk systeem op kaart (hoe werkt het?) en stel een maatschappelijk-bestuurlijk proces voor (hoe krijgen we het voor elkaar en hoe geven we op de verstandige manier geld uit?).

In aanvulling hierop hebben de regionale partijen specifieke aandachtspunten geformuleerd voor de opgave in deze studieregio. Deze aandachtspunten kunnen door de deelnemers aan de prijsvraag worden betrokken in hun visie.

Regiobegrenzing

Het Rijn-Maasmondingsgebied: Focus op de buitendijkse haven-, stedelijke en ‘onbewoonde’ landschappen van Maasvlakte tot en met de Drechtsteden verbonden door de Nieuwe Waterweg, de Nieuwe Maas en de Noord. Daarnaast worden de effecten beschouwd op de relaties met andere grote ruimtelijke eenheden, zoals de waterlichamen, landschappen rondom de wateren (Haringvliet/omgeving, Voorne-Putten, Midden-Delfland, Krimpenerwaard-Alblasserwaard, Delflandse kust) en binnendijs deel van de haven.

Regionale hoofdvraag

- A) **Hoe komen we - vanuit scherpe integrale analyse - tot (één of maximaal 3 alternatieve) ontwikkelrichtingen voor een Rijn-Maasmondingsgebied met natuurlijke systemen in balans waarin in elk geval geborgd zijn:**
- een goede basis voor een waterveilige regio voor nu en in de toekomst,
 - stikstofreductie middels afname uitstoot in de haven en van de scheepvaart. Daarnaast is natuurherstel noodzakelijk,
 - klimaatbestendige haven economie,
 - weerbaar zoetwatersysteem in balans en met aandacht voor vraagreductie,
 - kwalitatieve leefomgeving waarbij de kwaliteiten van natuur- en landschapsnetwerken
 - waaronder het getijdenrivierlandschap - alsmede verstedelijkingsopgaven en mobiliteit
 - positief bijdragen aan het stedelijk leefklimaat als onderdeel van het metropolitaan netwerk.

Hoe ziet dat eruit voor de verschillende onderdelen? Hun onderlinge relaties? En cruciale details?

- B) **Redenerend vanuit de ontwikkelrichting(en) voor de lange termijn (ca. 100 jaar) - Wat is de meest overtuigende koers voor de regio voor de korte- en middel+lange termijn?**
- Wat zijn in het licht van de lange termijn (ca. 100 jaar) - met onzekerheid over de extreme van de zeespiegelstijging - de korte en middellange termijn stappen?
 - Korte termijn (tot 2030): Van welke stappen krijgen we tot 2030 geen spijt?
 - Middel+lange termijn (tot 2050 en daarna): Wat moeten we doen als de Voorkeursstrategie Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden niet meer zou voldoen? De periode waarin mogelijk een versnelling van de zeespiegelstijging gaat plaatsvinden?

Regio-specifieke opgave

Verder brengen van analyse

Onderstaande zes punten geven een aanzet voor 'wat is er aan de hand in de regio?' We begrijpen als regio de nodige bouwstenen en verbanden steeds beter, maar er is behoefte aan integratie, verdieping, een blik van buitenaf en verheldering.

Bij het verder brengen van de analyse (leidend tot de verbeelde toekomstige ontwikkelrichting) is het belangrijk te begrijpen wat de meest cruciale factoren en ingrepen zijn die leiden tot balans in de regio. En hoe vertaalt zich dat ruimtelijk gunstig voor het stedelijk- en havenlandschap en de natuur van de Rijn-Maasmonding?

Snelheid zeespiegelstijging na 2040 onzekerder:

Zeespiegelstijging vormt voor de lange termijn misschien wel de grootste uitdaging voor de regio Rijnmond-Drechtsteden die grote gevolgen zal hebben voor de ruimtelijk-economische structuur. De huidige strategie met dijken, duinen, stormvloedkeringen, afvoerverdelingen en overstromingsbewust inrichten (Voorkeursstrategie Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden) voldoet ten aanzien van waterveiligheid voor de komende decennia. De uitdaging komt in de tweede helft van deze eeuw. Dan lopen zeespiegelstijging scenario's verder uiteen en komt o.a. de Maeslantkering (belangrijk onderdeel in het watersysteem) aan het einde van haar levensduur.

Verschillende combinaties van 'waterveiligheidsknoppen' als (stormvloed)keringen, waterdiepten, afvoerverdeling, berging en autonome ontwikkelingen inzetten (bijv. aanzanding/ duinvorming) zijn denkbaar, maar welke richting geeft nu een regio in balans?

In het kader van deze prijsvraag: hoe hangt waterveiligheid samen met andere systemen: open of (deels) gesloten delta, (zilte en/of zoete) natuur/ecologie, (haven-)economie, maatregelen stikstof, verstedelijking, landschap, energie en voedselproductie (glastuinbouw e.d.)? Wat is het komend decennium en op middellange termijn een goede ruimtelijke basis? Een basis die kan meegroeien met de onzekere zeespiegelstijging, waarbij keuzes vanaf 2100 nog openblijven en we de komende tijd niet teveel desinvesteringen doen. Of de zeespiegel 1 of 5 meter stijgt na 2100 is voor de Eo Wijersopgave minder belangrijk. We willen voorkomen dat er onrealistische perspectieven getekend worden! We sluiten voor deze prijsvraag aan bij de nationale cijfers van het KNMI: Klimaatsignaal 2023 - [KNMI - KNMI Klimaatsignaal'21](#) met max 1.2 meter zeespiegelstijging eind deze eeuw.

Stikstof en andere (lucht)verontreinigende stoffen:

Te veel stikstofverbindingen in de lucht zorgen voor minder plant- en diersoorten: de biodiversiteit neemt af, de natuur verarmt door de 'vermesting' en 'verzuring'. Het evenwicht in de natuur (ecosysteem) raakt ermee verstoord. Fijnstof en stikstofdioxide (NO₂) inademen is ook slecht voor de gezondheid van de mens. In de regio Rijnmond-Drechtsteden begeeft zich een groot aandeel in concentratie en depositie van (lucht-, water- en bodem-) verontreinigende stoffen, waaronder stikstofoxiden (NO_x), en fijnstof. De stikstofproblematiek is actueel. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en de Provinciale Gebiedsplannen wordt gewerkt aan een integrale aanpak voor stikstof, klimaat en waterkwaliteit. Integrerend ruimtelijk ontwerpend onderzoek, zoals in deze prijsvraagopgave, helpt de regio in het maken van de juiste beleidskeuzen.

De actuele opgave van stikstof in onze regio hangt onder meer samen met het havencomplex inclusief haar scheepvaart en de mobiliteit in de hele regio en betreft daarmee vooral stikstofoxiden (NO_x) welke worden uitgestoten door fossiele (haven-)industrie en verkeer (uitlaatgassen) die (al dan niet in de vorm van fijnstof) neerslaan in bodem of water. Een derde deel van de 'top 100 stikstof uitstotende bedrijven in Nederland' bevindt zich volgens de lijst Christianne van der Wal in de Rotterdamse regio. De stikstofproblematiek in de haven heeft direct impact op de vergunningverlening en daarmee ook op de energietransitie en de verdere ontwikkeling van de haven. De stikstofproblematiek van de landbouw door ammoniak, de verbinding van stikstof met waterstof (NH₃) uit mest en urine, speelt in onze regio een relatief kleinere rol. Samenwerken naar een nieuwe stikstofvrije toekomst betekent voor deze prijsvraag vooral een fossielvrij verdienmodel ontwikkelen voor de haven inclusief de scheepvaart. De mobiliteitstransitie zal mettertijd tot minder uitlaatgassen leiden. Aan een fossielvrij mobiliteitsmodel wordt al gewerkt. Daarom ligt de focus van de prijsvraagstelling hier niet.

Klimaatbestendige (haven)economie:

De havenvisie 2030 zet erop in om Rotterdam te laten stijgen in toonaangevende ranglijsten voor maritieme hoofdsteden. Tegelijkertijd zal dit gepaard moeten gaan met een klimaatbewuste verandering. Dat betekent veranderingen in het (productie-)proces naar circulair, uitfaseren naar fossielvrij, elektrificatie en ook wellicht nieuwe haven gerelateerde economische activiteiten.

In de havenvisie wordt aandacht besteed aan CO₂-reductie, door de nationale klimaat- en grondstoffen doelstellingen (Klimaatakkoord) te onderstrepen, namelijk: 49% CO₂-reductie in 2030 en 95% in 2050. Ook het Rotterdamse college zet erop in deze collegeperiode naar deze dalende trend over te gaan die leidt tot 49% CO₂-reductie in 2030.

Tot welke klimaatbestendige economie kan het 'Haven-Industrieel-Complex' (HIC) zich ontwikkelen, op de grote kavels, aan diep water, met excellente internationale

achterlandverbindingen? Wat zijn de cruciale factoren die leiden tot succesvolle stikstof- en CO₂-reductie, klimaatmitigatie/adaptatie (m.n. zeespiegelstijging). En hoe vertaalt zich dat ruimtelijk voor het stedelijk landschap, natuur(herstel), voedselproductie, kwalitatieve werkomgeving en overige in de Rijn-Maasmonding?

Weerbaarheid zoetwataaraanvoer:

Door klimaatverandering en maatschappelijke ontwikkelingen is de vraag naar schoon zoetwater in deze Deltaregio toegenomen. Klimaatverandering leidt tot langere periodes van droogte en lage rivierafvoeren waardoor de verzilting van het oppervlaktewater en zoete grondwater (in onze regio m.n. van belang voor de landbouw) alsmede bodemdaling en verdroging verder toeneemt in droge periodes. De regio wil verstandig gebruik maken van zoetwataaraanvoer vanuit de rivieren. Wat moet de regio doen om weerbaar te blijven ten aanzien van zoetwataaraanvoer die van belang zijn voor de natuur, de landbouw en drinkwater? En hoe hangen keuzen in relatie tot een toekomstig regiosysteem samen?

Natuur, landschap, verstedelijking en leefklimaat:

De bereikbaarheid van en wellicht het aandeel aan natuur- en landschap in de regio Rijnmond-Drechtsteden is in Nederland verhoudingsgewijs schaars. De ontwikkeling van natuur- en landschap kan in het kader van de beschreven opgave bijdragen aan de problematiek van de uitstoot van verontreinigende stoffen (o.a. omzetting in zuurstof en biomassa), alsmede kan zij bijdragen aan een beter leefklimaat. Met ontwikkelingen als Getijderivier XL wordt al stapsgewijs ingezet. Ook middels de vergroeningsopgaven van de (bestaande of nieuw te plannen en maken) stedelijke gebieden wordt bijgedragen. Het omzetten van veenweidegebieden naar (natte)natuur - door grondwaterpeilen te verhogen - voorkomt bodemdaling en daarmee het vrijkomen van grote hoeveelheden broeikasgas CO₂ en klimaatmitigatie en -adaptatie. Hoe kunnen we tot een robuuste systeemsprong / schaalsprong komen, waarbij onze regio ook met natuur- en landschap haar kansen steviger neerzet? Zodat een gezonde leefomgeving voor iedereen beschikbaar is. Een leefomgeving die bovendien aantrekkelijk genoeg is om (lokaal t/m internationaal) talent aan te trekken en vast te houden.

De juiste stappen in de tijd:

Bovengenoemde situatieschets geeft een indruk van onderlinge verbanden en problemen. Het is in vele opzichten 'vijf voor twaalf'. Het liefst willen we de toekomst van de regio zoveel mogelijk open houden om flexibel en adaptief te blijven. Wat waterveiligheid betreft hebben we voor adaptatie nog enige tijd, maar op de korte en middellange termijn zijn wel al overige grote (mitigatie)keuzes noodzakelijk die samenhangen. Welke stappen zouden we als regio moeten zetten op korte- en middellange termijn zetten waar je geen spijt van krijgt? Die noodzakelijke en wenselijke verre toekomstrichtingen zo min mogelijk uitsluit?

Verwachtingen uit de regio

Wensen en aanbod:

- De regio ziet graag inzendingen die voortbouwen op bestaand beleid, programma's en bestaande kennis, zodat we niet helemaal opnieuw hoeven te beginnen.
- Van de ultieme (onderbouwde) uitkomst(en) ziet de regio graag welke minimale ondergrenzen daarbij belangrijk zijn. Met de resultaten van de inzendingen hopen we tevens de complexiteit toegankelijk te maken voor de burger.
- De coalitie organiseert in de eerste ronde een extra masterclass met voedende 'pitches' en dialoog met onze inhoudelijk deskundigen.
- De coalitie spant zich in om resultaten en ontwerpende teams zichtbaar verder te brengen en kennisontwikkeling te bevorderen. Het breed onder de aandacht brengen via de

diverse netwerken, congressen en fysieke plekken (bijvoorbeeld tentoonstellingen) waar stakeholders samenkomen is daar een onderdeel van.

- De coalitie ziet de kracht van ontwerpnd onderzoek via de Eo Wijers Prijsvraag als motor om te helpen in nader versterken van: verbinden van netwerken, samenwerking en draagvlak stakeholders.

Context en positionering t.o.v. bestaand beleid en programma's

Voor de opdrachtgevende partijen zijn er verschillende doelen waar de prijsvraag van meerwaarde is en als input dient om deze verder te ontwikkelen. De belangrijkste beleidscontext en verkenningen vormen:

- Deltaprogramma: Landelijk en Voorkeurstategie Rijnmond Drechtsteden (DPRD): o.a. Adaptatiestrategieën buitendijks, Kennisprogramma zeespiegelstijging spoor 4: 'lange termijn doelen nationaal deltaprogramma', Zoetwater I&W
- Natuurambitie Grote Wateren
- Natuurverkenning Rijn-Maasmonding: visie op systeemverandering naar een klimaatbestendige robuuste riviernatuur in 2050 in samenhang met lopende gebiedsprocessen; ambtelijke verkenning in opdracht van LNV, NAGW (RvO met Provincie Zuid-Holland)
- Omgevingsvisies gemeenten en provincie met stakeholders
- Klimaatprogramma's: Weerwoord Rotterdam en overige
- Herijkte Havenvisie 2030, Cluster Energiestrategie Industriecluster Rotterdam-Moerdijk 2021
- Rivier als Getijdenpark XL: gemeenten en provincie met stakeholders in het kader van het Programma Landschapspark Zuidvleugel, Provincie Zuid-Holland
- Aanpak Stikstof, Provincie Zuid-Holland; Naar een uitweg uit de stikstofcrisis, PBL 2021
- 'Esch Water Speaks': Bouwsteen Adaptatiestrategie Rotterdam: vingeroefening 3 vergelijkbare perspectieven gebiedsschaal/systeemschaal

In onze regioreader is deze en overige achtergrond met kliklinks helder op de rij gezet.

Coalitiebeschrijving & partners

De drie primaire opdrachtgevende partijen zijn:

- Gemeente Rotterdam
- Provincie Zuid-Holland
- Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden (DPRD).

De regio werkt in bovengenoemde beleidstrajecten samen met een betrokken regionale stakeholders die we ook verbinden aan deze prijsvraag. In onze netwerken zijn onder meer actief verbonden:

- Havenbedrijf
- Waterschappen
- Rijkswaterstaat
- Overige gemeenten: Dordrecht, Schiedam, Vlaardingen, Maassluis, Capelle, Voorne aan Zee
- Natuurorganisaties: Staatsbosbeheer, Ark, Stichting Zuid-Hollands Landschap, Natuur- en milieufederatie Zuid-Holland NMZH, Natuurmonumenten
- Architectuur Instituut Rotterdam (AIR)
- Internationale Architectuur Biënnale (IABR)

[Download de regioreader Rijn-Maasmonding hier](#)

Bijlage 4 Studieregio Midden Zeeland

De opgave

“Hoe kunnen stikstofreductie en klimaatadaptatie samen een hefboom zijn om onze steden en landschappen klaar te stomen voor een aantrekkelijke toekomst? Een toekomst waarin natuurlijke systemen in balans zijn en de kwaliteit van de leefomgeving hoog is. Een toekomst voor het land en het landschap waar wij willen wonen”.

Deelnemers wordt het volgende gevraagd (zie 2. Opgave voor uitgebreide beschrijving):

Breng bodem, lucht en water weer tot leven

Schets in beeld, woord en excel hoe de leefomgeving, bestaande uit landschap en bebouwing, op basis van de aanpak van de klimaatadaptatie en mitigatie en (stikstof)uitstootreductie een wenselijke kwaliteitsimpuls kan krijgen. Schets hiervoor beelden op ooghoogte (hoe ziet het eruit?), toon het ruimtelijk systeem op kaart (hoe werkt het?) en stel een maatschappelijk-bestuurlijk proces voor (hoe krijgen we het voor elkaar en hoe geven we op de verstandige manier geld uit?).

In aanvulling hierop hebben de regionale partijen specifieke aandachtspunten geformuleerd voor de opgave in deze studieregio. Deze aandachtspunten kunnen door de deelnemers aan de prijsvraag worden betrokken in hun visie.

Regiobegrenzing

Zeeland, dat is Land in Zee! Alleen de naam zegt al genoeg. Zeeland, dat zijn eilanden, zeearmen en zandplaten en een kustlijn van 650km. Overal in Zeeland sta je binnen een kwartier aan open water. Die ligging in zee, het samenspel tussen water en land, zilt en zoet, eb en vloed, onderscheidt Zeeland van alle andere provincies in Nederland.

In de Gebiedsagenda voor de Zuidwestelijke Delta 2050 wordt een vijftal handelingsperspectieven beschreven die de koers voor een verbonden Delta schetsen. Het betreft perspectieven op hoofdlijnen die vragen om een nadere uitwerking. Dat willen we doen voor het landschap van Midden Zeeland: het stukje Zeeland ingeklemd tussen Oosterschelde, Westerschelde en de Noordzee.

Regio-specifieke opgave

De Deltawerken brachten veiligheid tegen overstromingen, maar waren ook bepalend voor de ruimtelijke ontwikkeling van (Midden) Zeeland. Met de Deltawerken werden nieuwe verbindingen aangelegd. Eilanden verbonden. Zout water, werd brak of zelfs zoet. Dorpen, steden, maar ook landbouw en natuur hebben zich op basis hiervan ontwikkeld. En nu 70 jaar na de watersnood staan we opnieuw voor de vraag hoe om te gaan met de bedreigingen vanuit de zee door de stijgende zeespiegel.

Een zoektocht naar innovatieve oplossingen en antwoorden. Gaan we daarbij voor zout of voor zoet? En wat betekent dat voor de landbouw of de natuur? Kunnen we hier blijven wonen en hoe ziet dat er uit? Geven we de voorkeur aan nóg hogere dijken of moeten we het juist hebben van *nature based solutions*?

Welke oplossingen er ook gekozen worden het zal opnieuw grote impact hebben op de ruimtelijke economische structuur van (Midden) Zeeland. Daarom willen provincie Zeeland en de Zuidwestelijke Delta zeespiegelstijging vooral zien als kans. Als aanjager van meer fundamentele keuzes voor alle andere uitdagingen waarvoor we op korte termijn antwoorden moeten formuleren.

Hoe kunnen boeren een gezonde boterham blijven verdienen in tijden van stikstof en droogte? Kan achteruitgang van natuur, biodiversiteit en waterkwaliteit worden gestopt? Blijven havens bereikbaar en kunnen we hier veilig blijven wonen, werken en recreëren in een aantrekkelijk landschap?

En hoe zorgen we daarbij voor oplossingen die leiden tot verbinding? Oplossingen met breed draagvlak. We kunnen immers niet zomaar simpelweg opnieuw beginnen...

Regionale hoofdvraag

De bijzondere ligging van Zeeland maakt dat er sprake is van een extra uitdagende opgave. Klimaatverandering zorgt voor een (versnelde) stijging van de zeespiegel en in Zeeland, op de grens van land en zee, krijgen we daar het eerst mee te maken...

Hoe doe je dat? Hoe verbind je deze lange termijn uitdaging met de maatschappelijke opgaven van vandaag? En meer specifiek hoe combineer je het vraagstuk van een (versneld) stijgende zeespiegel met het behoud en versterken van de biodiversiteit en een langetermijnperspectief voor de landbouw als drager van het Zeeuwse landschap? Hoe realiseer je vergaande stikstofreductie in een regio waar de belangrijkste stikstofbronnen in het buitenland liggen? En hoe maken we onze ambitie waar om in 2050 de eerste klimaatbestendige delta ter wereld te zijn?

Deze vragen staan voor Midden Zeeland centraal binnen deze Eo-Wijersprijsvraag.

Voor de eerste ronde vragen wij een wenkend langetermijnperspectief voor de regio. Een verbindend perspectief waarin de regio specifieke uitdagingen worden vertaald in een toekomstbeeld dat veilig wonen in een overstromingsgevoelige delta ook voor de langere termijn mogelijk maakt en tevens kansen biedt voor landbouw en natuur. In dit perspectief wordt bovendien een doorkijk verwacht naar de écht lange termijn (tot 7 meter zeespiegelstijging), omdat het landschap over 100 jaar berekend zal moeten zijn op verdere aanpassingen als gevolg van de stijgende zeespiegel.

Voor de tweede ronde vragen we een nadere uitwerking van dit perspectief voor een nader te bepalen locatie in Midden-Zeeland. Voorwaarde voor deze locatie is dat er minimaal 3 handelingsperspectieven uit de Gebiedsagenda voor de Zuidwestelijke Delta 2050 samenkomen. Deze handelingsperspectieven zijn gebaseerd op het huidige gebruik en vormen het landschap van nu. Een belangrijke vraag voor de verdere uitwerking in de

tweede ronde is welke gevolgen het aanpassen aan de stijgende zeespiegel heeft voor deze perspectieven. In dialoog met de betrokken partners zal tijdens de regioateliers de uit te werken locaties nader worden geconcretiseerd. Het ligt daarbij voor de hand dat wordt aangesloten bij opgaven die sowieso al op korte termijn in het gebied spelen. Hierbij kan gedacht worden aan de uitvoering van projecten in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), maar ook de opwaardering van de Deltaweg in combinatie met de renovatie/vervanging van de Zeelandbrug, de (mogelijke) bouw van een tweede kerncentrale in de Sloehaven of een van de vele andere uitdagingen op en rond de Ooster- en Westerschelde.

Coalitiebeschrijving & partners

De provincie Zeeland is hoofddopdrachtgever en werkt daarbij samen met het samenwerkingsverband van de Zuidwestelijke Delta. De Zuidwestelijke Delta vormt een samenwerkingsverband van overheden en maatschappelijke organisaties. Voor Midden Zeeland (slechts een deel van de Zuidwestelijke Delta) zijn, naast de provincie Zeeland, in ieder geval de volgende partijen betrokken: Rijkswaterstaat Zee en Delta, waterschap Scheldestromen en de gemeente Veere, Vlissingen, Middelburg, Borsele, Goes, Kapelle en Reimerswaal. Daarnaast zijn Wereld natuurfonds (WNF), de Zeeuwse Milieufederatie, het Zeeuws landschap, Staatsbosbeheer, de ANWB, de ZLTO, HISWA/Recron en de visserijsector gesprekspartners van de Zuidwestelijke Delta.

Kijk [hier](#) voor meer informatie over het samenwerkingsverband Zuidwestelijke delta.

Verwachtingen uit de regio

Met deelname aan de Eo Wijers Prijsvraag willen we komen tot een verbindend perspectief waarin de regio specifieke uitdagingen worden vertaald in een toekomstbeeld dat veilig wonen in een overstromingsgevoelige delta ook op langere termijn mogelijk maakt en tevens kansen biedt voor landbouw en natuur. We leggen daarbij de focus op de in de [Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050](#) geschetste handelingsperspectieven.

We gaan er daarbij vanuit dat de verbindende perspectieven een bron van inspiratie zullen vormen voor de verschillende processen die in de regio lopen. Voor de 2de ronde verwachten we een uitwerking van de perspectieven voor nader te bepalen locaties in Midden-Zeeland. Voor de te organiseren regioateliers in de 2de ronde wordt aangesloten worden aangesloten op bijeenkomsten van de Zuidwestelijke Delta. Daarmee is niet alleen deelname van alle beschikbare regiokennis gegarandeerd, maar wordt tevens geïnvesteerd in het opbouwen van een relevant netwerk voor na de prijsvraag.

We verwachten namelijk dat met de verbindende perspectieven en de nadere uitwerking ervan een belangrijke stap wordt gezet in het formuleren van de provinciale agenda voor de komende jaren (2023-2027). Een agenda die we in het vervolg op de prijsvraag vooral ook concreet moeten maken. Dit vraagt om het opstellen van inrichtingsvoorstellen, het realiseren van voorbeeldprojecten en herijking van strategieën (o.a. de voorkeursstrategie voor de Zuidwestelijke Delta).

Kortom: We maken werk van onze gezamenlijk vastgestelde ambitie om als Zuidwestelijke Delta de eerste delta ter wereld te zijn die heeft uitgedacht, uitgewerkt én in gang gezet wat nodig is om in 2050 voorbereid te zijn op de gevolgen van klimaatverandering. Een veilige en klimaatbestendige, ecologisch veerkrachtige en economisch vitale delta blijft daarbij het hoofddoel. Dit is onze opgave voor de komende jaren!

[Download de regioreader Midden Zeeland hier](#)